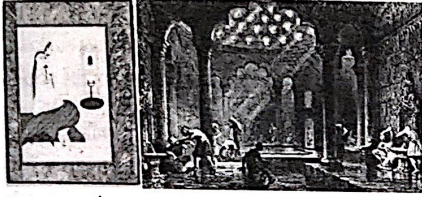

Ankara tarihi Şengül Hamamı özelinde, kadınlar hamamının, “mekân-kadın ilişkisi” bağlamında çağrıştırdıkları üzerine

Prof. Dr. Nüket ÖRNEK BÜKEN • HÜTF Tıp Tarihi ve Etiği AD Başkanı HÜ Biyoetik Merkezi (HÜBAM) Müdürü

Ulus'ta Anafartalar Mahallesi'nde bulunan Şengül Hamamı'nın 15. yüzyılın ikinci yarısında inşa edildiği tahmin ediliyor. Şengül Hamamı'nda, kadın ve erkekler için ayrı kısım bulunuyor. Hamam 19. yüzyılda tadilat, 2009 yılında ise restore edildi. Eski tuğla kubbeler ve bacalar, yeni taş kaplama duvarların üstünde görülüyor. Soyunma odalarının üstünde sivri ahşap çatılı ışıklıklar yer alıyor. Kadınlar kısmının girişi, barok karakteristikleri taşıyan sivri bir çatı ile örtülü. Hamam, Avrupa Birliği'nce Tarihi Miras Kapsamında Türkiye'de örnek hamam seçildi.

Hamam, İbranice “sıcak olmak” anlamına gelir.

Hamam, İbranice “sıcak olmak” anlamına gelir. Hamamlar, tarih boyunca insanların yıkanma ihtiyacını giderdiği en önemli sosyal mekânlar olmuştur. İslam dünyasında, dinin belirlediği temizlenme yöntemi akarsu gerektirmektedir. Bu açıdan Roma ve Bizans hamamlarında görülen havuzlar daha çok kaplıcalarda, tedavi amaçlı tesislerde kullanılmıştır.

Ancak hamamı yalnızca bedenın temizliğinin sağlandığı mekân olarak görmek kanımca doğru olmayacaktır. Zira bu mekân örneğin; damat hamamı, gelin hamamı, asker hamamı, lohusa hamamı gibi toplumsal kutlamaları ile tarihsel süreçte önemli bir sosyal mekân olmuştur. Bu törensel kutlamalar ile hamam, aynı zamanda kültürel bir sosyalleşme ve eğlence mekânı durumundadır.

Osmanlı dünyasında erkeklerin günlük yaşamında hamamın çok önemli bir yeri olmasına karşın, Oryantalist resimlerde erkekler hamamını yansıtan pek resim yapılmamıştır. Bu resimlerde kadınlar hamamı tasvir edilmiştir. Çünkü Batılıların gözünde bu mekânlar tıpkı harem gibi Doğu'daki dişiliğin bir simgesidir. Batılı gezginlere göre hamam, “Doğulu kadının yeryüzündeki cennetidir”, “kentın tüm olaylarının konuşulduğu, dedikoduların uydurulduğu bir kadınlar kahvehanesidir.” Osmanlı-Türk hamamı fiziksel bir yıkanma mekânı olduğu kadar, çeşitli kodlar ve normlar yoluyla cinsiyetlendirilmiş temsili bir mekândır.

Oryantalist resimlerde “Türk hamamı” imgesi

Türk-İslam kültüründe uhrevi bir mimari unsur olarak kurgulanan hamamlar, temizlik ve arınma amaçlı inşa edilmişlerdir. Oryantalist resimlerde “Türk hamamı” imgesi, Avrupalı sanatçıların kolonyalist yaklaşımlarına bağlı olarak, çıplak köle kadınların şehvet dolu gösterildiği, cinsel olanaklarla dolu cennet tasarımı olarak karşımıza konmaktadır. Oryantalist resimlerdeki en belirleyici unsurlardan biri, Batılı gözlemcilerin hiçbir surette resmedilen renkli ve egzotik dünyaya dâhil edilmemesiydi. Doğu, tüm masalsılığı, kadınsılığı, sefahati ve davetkâr şehvetiyle Avrupa burjuvazisinin sadece dışarıdan (iştahla) gözlediği, kendi medeniyet ve adabı muaşeret sınırlarının ötesinde yuvalanmış türlü bedensel arzularını yansıttığı bir karşıt dünya olarak kendi mahremiyeti içinde sunulmalıydı.

Buhari'nin “Yıkayan Kadın” resminde, hamamda yıkanan çıplak bir kadın görülür. Mermer bir kurna önünde oturmuş, elindeki hamam taşıyla başından aşağı su dökünmektedir; el ve ayak parmakları, topukları kınalıdır, küpeleri, yüzüğü, bileziği ile hayli süslü olan kadının bacaklarını

“Türk-İslam kültüründe uhrevi bir mimari unsur olarak kurgulanan hamamlar, temizlik ve arınma amaçlı inşa edilmişlerdir.”

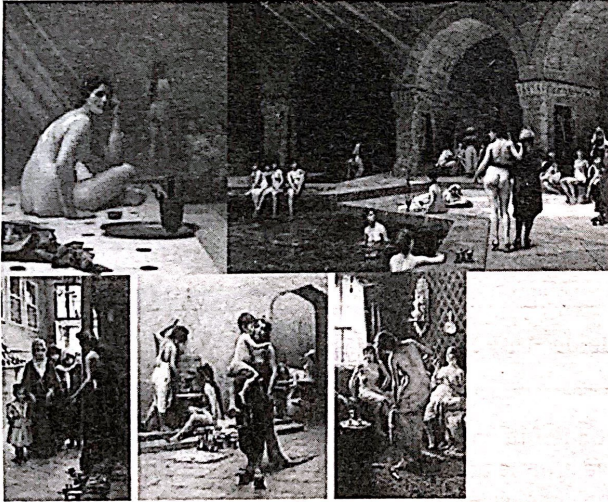
”

kırmızı bordürlü açık mavi bir peştamal örtmektedir. Tamamen Doğulu bir bakışla yapılan bu resimde hiçbir ima yoktur ve sanatçı cinsel herhangi bir göndermede bulunmamıştır.

La Barbier'nin "Türk Hamamı" adlı eserinde de, 18. yüzyıla ait baskısında görülen hamam, bu mekânı mimarisi ve hamam adabı ile ayrıntılı biçimde tanıtan ve burasını kadın veya erkeğin günlük yaşantısının bir parçası olarak yansıtan, erotik imalardan uzak nesnel bir betimdir

Mimarlığın konusu olan mekânın, cinsiyet ile ilişkisini bedensel farklılıkların ötesinde toplumun kadın ve erkek için ortaya koyduğu rol ve sorumluluklar ile ilişkili biçimlendiğini görürüz.

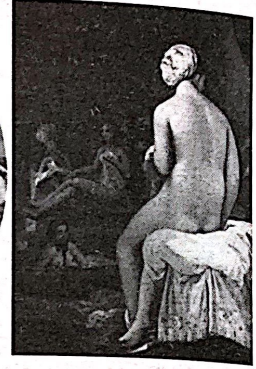
19. yüzyılda, hamam konusunda en çok resim yapan Jean Gerome'un "Nemli Buğu", "Hamamda Çıplak", "Kadınlar Hamamı" ve "Bursa'da Büyük Kaplıca" gibi resimlerinde ise, kadının çıplaklığını ve dişiliğini öne çıkaran bir yaklaşımın egemen olduğu görülür. Gerome, Doğu-yu cinsel olanakların sapkın bir cenneti olarak sunan tavrıyla, sömürgeci Fransız hükümetiyle zengin sanat müşterileri nezdinde oldukça popüler bir isimdi. Onun birçok resmi daha sonraları müstehcen dergilerde çıkacak olan fotoğrafları haber veren ilk çalışmalardır...

Jean Gerome tabloları

Batılı ressamlar tarafından yapılmış en önemli hamam resmi kuşkusuz Ingres'in "Türk Hamamı"dır. Ingres, 1859'da prens Napolyon için bir Türk kadınlar hamamı tablosu gerçekleştirmiş, ancak tablonun konusu prensin karısını rahatsız edince, yapıt 1860'ta kendisine iade edilmiştir. Ingres bundan sonra hemen hemen kare biçiminde olan bu tabloyu bir daireye çevirmiş ve Halil Şerif Paşa'ya satmıştır. Ingres, "Türk Hamamı" Doğu temalarını işlediği yapıtlarındaki figürler kaynaklık ettikleri ülkelerin estetik zevkine uygun olarak şişmanlığın sınırında betimlenmişlerdir. Oryantalist bir bakış açısıyla resmedilen Türk hamamı, Osmanlı'yı

çıplak, tombul ve aşka susamış kadınlar ülkesi olarak vurgulamaktadır. Hiçbir zaman Osmanlı haremlerinde bulunmamış olan Ingres, çevresindeki kaynaklardaki tasvirlerden ve duyduklarından yararlanarak bu eseri oluşturmuştur.

Ingres'in "Türk Hamamı"

Jean-Auguste-Dominique Ingres'in 82 yaşında iken yaptığı bu tablo erotik içeriği bakımından dikkat çekicidir. Erotik olarak yüklü olan bu tablo başta kare formda yapılmış, fakat ressam tarafından sonradan bu dairesel forma dönüştürülmüştür. Bu dairesel form izleyicide sanki bir anahtar deliğinden gözetliyormuş izlenimi uyandırır. Bu şekilde eserin erotik etkisi artmaktadır. Erkeklerin zevki için kilit altında tutulan kadınların sahip olamadığı bu gizlice gözetleme hakkı seyirciye sunulmaktadır. Hamamda yer alan kadınların çoğu beyaz ve Avrupalı görünmekle beraber Ortadoğulu ve Afrikalı içerik oldukça azdır.

Mekânın cinsiyeti

Mekânların cinsiyeti söz konusu olduğunda ilk akla gelen kamusal alan ve özel alanın cinsiyetidir. Kamusal mekânların çoğunlukla erkek egemen sistem yapısıyla kuşatıldığı söylenebilir. Aynı kentin sınırlarında, benzer mekânlarda kadınlar ve erkekler farklı duyguları yaşarlar.

Parkta yalnız dolaşmak, gece yalnız sokağa çıkmak kadınlar için pek de güvenli değildir. Üstelik onlara uygun görülmeyen bir mekânda, uygun görülmeyen bir saatte dolaşıyorsa sorumluluğu ona aittir. Bu tür bir ortamda, başına gelen herhangi bir olayda ya da bir şiddete maruz kaldığında genellikle kadınlar suçlu bulunur ve hesap vermesi gerekir. Bu nedenle kadınlar "sokakları da istiyoruz" sloganını sık olarak kullanırlar yaptıkları sokak eylemlerinde.

Mimarlığın konusu olan mekânın, cinsiyet ile ilişkisini bedensel farklılıkların ötesinde toplumun kadın ve erkek için ortaya koyduğu rol ve sorumluluklar ile ilişkili biçimlendiğini görürüz. Toplumun sosyal ve kültürel yapısından beslenen bu durumu toplumsal cinsiyet kavramı ile açıklayabiliriz. Toplumsal cinsiyet temel olarak mekânı kamusal ve özel olarak ayırmakta, erkeği kamusal alan ile kadını ise özel alan ile ilişkilendirmektedir.

Erkeklerin de çocukluklarına dair anneleriyle götürüldükleri kadın hamamları ile ilgili anıları pek çoktur aslında... Aşağıda olduğu gibi;

..... beşli, altılı yaşlarım sırasında yılda 1, 2 kere tekrarlanıp benim için eziyet haline gelen anneye kadınlar hamamına gitme işkencesi, Bursa yeni kaplıca hamamının natırlarından birinin yine böyle bir işkence gününde anneme verdiği tarihi ayarla son bulmuştur. Yine her zamanki gibi mahalleliyle hamama gidilmiştir. Annem ile natır arasında aynen şu diyalog geçmiştir:

natır: hanım ne işi var bu adamın burada?

anne: aa ne adamı üstüme iyilik sağlık, el kadar çocuk yahu,

natır: ne çocuğu hanım, bıyıkları çıkmış bunun artık

anne: tamam teyzesi bi daha getirmicez bu son

natır: iyi valla, söylemesek babasını da getireceksin herhalde...

İşte kadın hamamlarıyla ilgili diğer bir gözlem;

...bize sunulan gerçeklikten uzak idealize bedenler dışında kadın vücudunu görebileceğiniz mekânlardır.

...herkesin bahsettiği o yüz kiloluk teyzelerin büyük bir özgüvenle yürüyebilmesinin sebebi hamamdır, o teyzelerin zamanında bu kadar çok rol model sunulmuyordu ve kadınların kendininkine benzeyen benzemeyen, genç yaşlı her türlü bedeni görebileceği ve yaşlanmanın veya kilo almanın ya da küçük/büyük memeli olmanın normal olduğunu gördükleri yer hamamlardı. O yüzden de, o teyzeler şimdi üç kilo aldım diye ya da memelerim küçük diye utançlarından ölmüyorlar, özgüvenle dolaşabiliyorlar.

Mekân ile cinsiyet bir arada düşünüldüğünde mekân ile ilgili olarak kim kullanacak, ne zaman ve hangi koşullarda, hangi görevle mekânda bulunabileceği ile ilgili zihnimizde çeşitli sorular belirir. Hatta mekân ile ilgili zihinde bir resim oluşur ve cinsiyete bağlı olarak kullanılacak renkler, eşyalar, biçimleri ile ilgili bir öngörü oluşur. Mekânları ayrıştırıp kahvehane, stadyum, kışla gibi mekânları erkekler ile ev, kadın lokalleri, el işi kursları gibi mekânları kadınlar ile eşleştiririz. Bu durumda mimarlığın konusu olan mekânın, cinsiyet ile ilişkisini bedensel farklılıkların ötesinde, toplumun kadın ve erkek için ortaya koyduğu rol ve sorumluluklar ile ilişkili biçimlendiğini görürüz. Toplumun sosyal ve kültürel yapısından beslenen bu durumu toplumsal cinsiyet kavramı ile açıklayabiliriz. Toplum, insanları kadın ve erkek olarak iki gruba ayırmakta ve onlara farklı özellikler ve görevler yükleyerek cinsler arasında ayrımcılığa neden olmaktadır. Bu ayrımın izlerini toplum hayatının her alanında, dolayısıyla mekânda da görmek mümkündür.

Yaşamın bir parçası olan mekân, insan ile etkileşime geçerek toplumun sahip olduğu sosyal ve kültürel yapıya ayna tutmaktadır. Mekân bireyin sahip olduğu bu altyapı ile örgütlenir ve bu durum mekâna biçimsel olmaktan çok, mekân kullanımı ve düzeni ile yansır. Bi-

reyin toplumdan edindiği roller ve değer yargıları mekânda kendini tavır ve davranış olarak gösterir. Mekânsal davranışlar ile ortaya koyulan mahremiyet, güven duygusu, sosyalleşme, bireysel mesafelere duyarlılık, kimliğini yansıtırma isteği gibi noktalar bireyin sahip olduğu toplumsal roller ve dünya görüşü ile ilişkili olup, mekân içerisinde bu durum somut bir görünüm kazanır

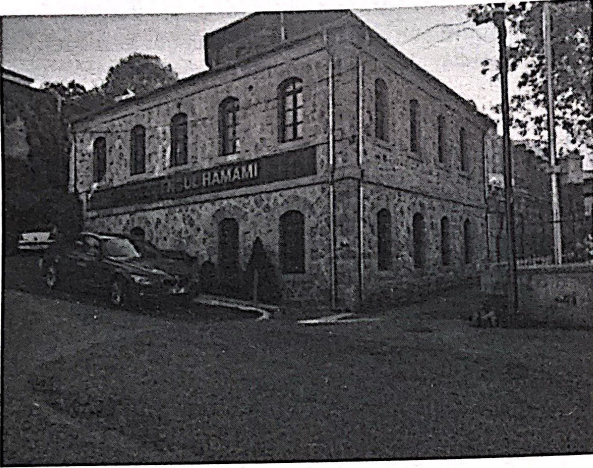
Toplumsal cinsiyet, temel olarak mekânı; kamusal ve özel olarak ayırmakta, erkeği kamusal alan ile kadını ise özel alan ile ilişkilendirmektedir. Kadının yeri iç-hane-kamusal olmayan yer olarak belirlenmiştir. Kadınlar için çoğu zaman oda, ev, avlu, iç bahçe gibi özel alanlar ayrılmış, kamusal alan ise modern zamanda bu sınırlar genişlese de belirli sınırlar çerçevesinde kullanımına sunulmuştur. Bu mekânlar içerisinde kadınlara daha az hak ve kaynak denetimi verilirken, yaptıkları işlere maddi manevi daha az değer biçilmektedir. Kadınların toplumsal, ekonomik ve siyasi alanlardaki güçleri azaltılmıştır. Kadına biçilen bu roller, tepkiler, nitelikler kadını toplum içinde ikincileştirmekte, görünmez kılmakta ve sindirmektedir. Erkek egemen sistem içerisinde mekânlar erkek ve kadın mekânları olarak ayrılmakta, böylece erkek daha özgür hareket edebilmekte, kadın ise sınırlanan mekân ile kontrol altında tutulmaktadır. Erkeklerin yeri ise bütün yapılarıyla kenttir. Sokaklar, kışlalar, camiler, stadyumlar, spor kulüpleri, kahvehaneler, meyhaneler vb. mekânda öncelikli ve baskın bir şekilde erkek hâkimdir. Hatta ev içinde bile, sessiz bir oda diğer ev halkı tarafından rahatsız edilmemesi için erkeğe ayrılabilir. Erkek, aile için evin reisi, mülkiyet yönetimine sahip, baskın tavır ve davranış sergilerken kamusal yaşamdaki sosyal, kültürel, siyasi ve iktisadi mekanizmalarda da aktif rol almaktadır.

Erkek ve kadın ile ilgili ortaya konulan bu tablo, erkek ve kadın arasındaki eşitsizliğin, cinsiyetlerin biyolojik yapısı ve doğaya bağlanamayacağını, eşitsizliğin temelinde kültürün olduğunu gösteriyor. Bu ortam içerisinde mekân ise toplum ile ilişkili olarak biçimleniyor, farklılaşıp ayrılıyor...

Günümüzde "yarı-kamusal", özel olmayan, ama devlet kütüphanesi, parklar gibi de kamuya açık olmayan mekânlar için kullanılan bir kavram ("Semipublic"). Yani sadece kamunun bir kısmının bilgisine açık. Sadece kadınların gittiği yerler erkeklere açık olmadıkları için daha kolay böyle adlandırılabilirler.

Tarihi Şengül Hamamı

İşte Ankara'nın en eski tarihi hamamı ve bir Ankara klasiği olan Şengül Hamamı'nı bu açıdan değerlendirmek istedim. Kadın hamamları dendiğinde her birimizin aklına ne geliyor? Oryantalist hamam resimleri mi? Saray hamamları mı? Hamam kavgaları mı? "Burası kadınlar hamamına döndü" söyleminde olduğu gibi kalabalık ve birbirini dinlemeyen ve uğultunun egemen olduğu gürültülü mekânlar mı?

Tarihi Şengül Hamamı

Şengül Hamamı Ankara'nın en eski tarihi hamamı ve bir Ankara klasiğidir. Kadın hamamları her sosyokültürel ve ekonomik kesimden kadının bir araya geldiği ve sosyal/ekonomik/kültürel statü göstergelerinden, takılarından/giysilerinden, dolayısıyla statü sembolü araçlarla birlikte, mesleki ve sosyal kimliklerinden arınmış bir şekilde çıplak/yarı çıplak bedenleriyle sohbetler ettiği, dertleştiği, paylaşımlar yaşadığı yerlerdir. Yarı özel/kamusal nitelikleriyle kadınların sosyalleşme/dertleşme/paylaşma mekânlarıdır.

Avam addedilen Şengül Hamamı'nı çevreleyen ve "tehlikeli" kabul edilen bölgeleri bu sunum bağlamında adlandırmamın ve bu hamamı hep çok sevmemin en iyi açıklaması kanımca, "Yeni mekânlar için eskilerini sevmek... Bu yeni ve eski mekânlar ekseninde tarihi hamamın kadınların mekânlarla ilişkisinde sağladığı sürekliliği, hamamlara yapıştırılan yarı-kamusal alan yaftasını ve hamamların kamusunun niteliğini ortak mekân kullanım pratiklerini ve sınıfsal/etnik farklılaşmaları gözlemlemek..."

Ulus'ta Anafartalar Mahallesi'nde bulunan Şengül Hamamı'nın 15. yüzyılın ikinci yarısında inşa edildiği tahmin ediliyor. Şengül Hamamı'nda, kadın ve erkekler için ayrı kısım bulunuyor. Hamam 19. yüzyılda tadilat, 2009 yılında ise restore edildi. Eski tuğla kubbeler ve bacalar, yeni taş kaplama duvarların üstünde görülüyor. Soyunma odalarının üstünde sivri ahşap çatılı ışıklıklar yer alıyor. Kadınlar kısmının girişi, barok karakteristikleri taşıyan sivri bir çatı ile örtülü. Hamam, Avrupa Birliği'nce Tarihi Miras Kapsamında Türkiye'de örnek hamam seçildi.

Tarihi hamamlar ve İstiklâl'in de içinde bulunduğu eski mahalleler 1930'lardan itibaren, önde gelen ailelerin modern Ankara'nın yeni yüzü olan ve herhalde en büyük yeniliği ve modernliği banyosu olan Yenisehir'deki evlere geçmeye başlamasıyla düşüşe geçiyor. Yeni evler eski Ankara evlerinin, banyoları da hamamların yerini alıyor ve hamamın toplumsal hayattaki en radikal dönüşüne yol açıyor. 1960'lardan itibaren ve özellikle 1980'lerde evlerde yaygınlaşan ve konforluşturan banyolarla dönüşüm tamamlanıyor. Genelde tar-

ihî hamamları, özelde Şengül Hamamı'nı yavaş yavaş daha da ulaşılamaz kılan bir etken onu çevreleyen mahallelerinin kaderi. Bu mahalleler uzun zamandır ellenmedikleri ve kendilerini ayakta tutmak için gerekli çabalar gösterilmediği için kötü durumdadır. Bu yüzden artık ev sahipleri bu evlerde oturmak istemiyor ve yüksek fiyatlara kiracı da bulamıyorlar. Yıkılmaktan ya da otopark mafyasınca yakılmaktan kurtulan evlerin restore edilmesi şu anda içlerinde oturanların gerçekleştirilebileceği bir projeymiş gibi de görünmüyor.

İstiklâl mahallesinin etrafı onlarca senedir tarihinden temizleniyor, ayrıca sanıldığı gibi sadece gecekondulardan müteşekkil olmayan Bentderesi de kentsel dönüşüm adı altında neredeyse tamamen yıkıldı. Bu durumda hamamın turistik tarafı ön plana çıkacak, ama bir süre için ulaşılamaz olacak, sonra da yine tarihle bir bağ sağlasa da bu çevresinden koparılmış bir tarih olacak. Mahalleyle hamamın görünür olmasa da paralel olan bağlantısı nedeniyle mahalle ortadan kalkarsa belki hamamın müdavimlerinde değil, ama çalışanlarında ve Ankara'nın tarihiyle ilişkisinde ani bir değişiklik olacak.

Hürriyet gazetesinin Ankara ekinde şehrin kültür/sanat/eğlence hayatını yazan Ankara şehrinin girişimci kadını Gamze Cizreli, yılın sonuna yaklaşan bir pazar günü, "yıl bitmeden yapılacaklar" listesine, "Şengül Hamamına gidilecek ve Rambo'ya kese olunacak" diye yazmıştı... Bunu okuyanlar ne düşündü ve hissetti bilmiyorum ama ben Şengül Hamamı'nda, göbek taşında, Gamze Cizreli gibi Rambo'nun değil, ama müşterisi olduğum için kardeşi Kiraz'ın hünerli ellerine bırakmış olarak hayal ettim bir an kendimi... Şengül Hamamı benim için de bir Ankara klasiğidir... Hamamı çok severim, havasını severim; göbek taşı, kurnaları, tasları, natırları, ağdacılarıyla, gelin hamamlarının bol eğlenceli, yemeli-içmeli ortamlarıyla, sohbetleri, hamam kavgalarıyla, her şeyini severim... Hamamlar sadece bir yıkanma yeri değil, aynı zamanda arınma yerleridir, daha da ötesi saçı, sosyal ve kültürel etkinliklerin yaşandığı, kadınların bir anlamda sosyalleştikleri mekânlardır.

Kadınların bir araya geldiği birçok ortamda değeri yaygın olarak bilinmese de kadına/kadınlığa dair diyalogların geliştiğini her zaman teslim etmeli... Çocukluğumun yaz tatillerini geçirdiğim Bursa'nın tarihi kaplıcalarıyla oldu hamamla ilk tanışıklığım. Aslanağızları ve tarihi şifalı suları ile Hüsnügüzel, Kaynarca, Kükürtlü, Armutlu kaplıcaları. Bursa'nın "gelin hamamları"... Bu yıllarda daha mı bir kalabalıktı hamamlar ve geniş mekânlar olarak görünüyorlardı... Sonradan Kervansaray Oteline bağlanan Armutlu kaplıcasına giderdik en sık. Bakla falı bakan yaşlı bir falcı bacısı bile vardı hamamın. Önce anneannem sonra annemle paylaştığım hamam sefaları, şimdi Ankara'da, kızım ve benimle aynı keyfi paylaşan kız kardeşlerim ve arkadaşlarımla gittiğim Şengül Hamamı ile devam ediyor...

Eski tuğla kubbeler ve bacalar, yeni taş kaplama duvarların üstünde görülüyor. Soyunma odalarının üstünde sivri ahşap çatılı ışıklıklar yer alıyor. Kadınlar kısmının girişi, barok karakteristikleri taşıyan sivri bir çatı ile örtülü.

Özellikle 2009 yılındaki restorasyondan sonra ne yazık ki kaldırılan, hamamın sofasında yer alan, üzerinde çay kaynayan büyük odun sobası ve yine sofanın tam ortasında kurulu büyük masanın etrafında toplanmış sohbet eden, hayatının en gizli sırlarını hiç tanımadığı kadınlarla paylaşan kadınlar... Bu sohbetlerin tadına, sobada kaynayan iyi demlenmiş çayın ve el açması patlıcanlı gözlemenin de tadı eklenince keyfine doyum olmaz. O masanın etrafında her sosyoekonomik kesimden, her yaştan bir sürü kadın o kadar güzel paylaşırlar ki hayatlarını birbirleriyle, sobanın köşesindeki bir sandalyede kıvrılıp saatlerce orada kalabilir insan. Bir yandan çaylar içilir, diğer yandan kocalardan, nişanlılardan, sevgililerden, çocuklardan, hastalıklardan, doğumlardan, ölümlerden, televizyondaki dizilerden bahsedilir. Bir huzur gelir konar omzunuza. Pır pır çırpı kanatlarını kulağınızın dibinde. Nerden nasıl geldi şimdi bu şey hiç anlamazsınız, sormazsınız da fazla... Bence insan sıcaktır bu hissedilen, kadın olma durumu paylaşılır...

O yüzden ne zaman hayat gözünüzde büyür de büyür, üstünüze yürür de yürür, e zaten yorulmuş ve kirlenmişsinizdir de hayatla uğraşıp didinmekten, ne duruyorsunuz... Yumuşacık, huzur dolu bir ortam için buyurun Şengül Hamamı'nın sofasına... İçeride geniş bir mekânın ortasında, elli dereceye varan sıcaklıkta, göbek taşında veya kurna başında, günün yorgunluğunu iri kıyım natırın kesesi ve ovuşlarıyla geride bırakan bedenler... Kahve kokusunu içinize çekerek yaptırılan kahve masajları ve bu kokunun çağrıştırdığı ve banyo

sonrası içilmeyi bekleyen sıcak Türk kahvesi beklentisi, vücut peelingleri, güzellik kürleri...

Sadece temizlenen, güzelleşilen bir yer değil, toplumsal hayatın vazgeçilmez bir parçası, kuşaklar boyu aktarılan bir kültürün simgesi... Birçoğumuzun benim gibi çocukluk yıllarında tanıştığı ve vazgeçemediği bir haz... Birçoğumuzun ise burun kıvrıldığı, bazılarımızın şaşırdığı, bir kısmımızın yakıştıramadığı, "ne hamama mı gidiyorsun, niye ki, evinde sular mı kesildi?" sözleriyle bu geleneği ve gelenekten duyulan keyfi anlatamamanın, anlaşılamamanın zorluğuyla sözün tamamlanamadığı durumları insana yaşatan hamamlar... Hamamlar artık evde banyosu olmayan kitlelere hitap eden yerler değil, tam tersine bu işin keyfine ve geleneksel hamam ritüellerine alışkın varlıklı, orta-üst seviyeden kadınlara hitap eden mekânlardır.

Hayli yüksekteki birkaç delikten gelen ve hem aşağı kadar gelirken hem de buharın içinde defalarca süzülün ışığıyla hamam, birbirleriyle tamamen aynı kıyafetler-kırmızı/sarı/beyaz peştamaller- içindeki kadınların farklarından çok benzerliklerinin altını çiziyor.

Tarihi Hunat Hamamı'nda yıkanırken, üzerine, baca temizliği yaptığı söylenen Musa Aslan'ın düşmesi sonucu yaralanan Fatma E., "Hamamdan da nefret ettim, erkeklerden de" demişti kendisiyle görüşmeye gelen gazetecilere. Sonra devam ediyordu demesine: "Başımıza gelenleri duyan gülmekten kırılıyor. Ben de ağlanacak halimize gülüyorum. Erkekleri zaten çok sevmezdim, şimdi bu olaydan sonra nefret eder oldum"... Yaşadıklarını anlatan Fatma E. devam ediyor anlatmaya..."Bir anda büyük bir patlama sesi, ardından da üzerime cam parçalarıyla birlikte bir adam düştü. 'Hamamda erkek var' diye bağırmağa başladım. İçeride bizden başka 7-8 kişi daha vardı. Onlar da 'sapık var' diye bağırarak kaçıştılar. Ama ben kıpırdıyamıyordum. Tam bir kâbus yaşadım. Herkesin üzerine yağmur yağar, benim başıma erkek düştü. Ben o adamın baca temizlikçisi olduğunu da düşünmüyorum. Baca pardösü ve normal kıyafetle temizlenmez. Adam düştükten sonra yanımıza firmanın elemanı geldi, onun üzerinde iş elbisesi vardı."

Evet, kadınlar hamamı, oryantalist filmlerde ve resimlerde gösterildiği şekliyle, erkekler için cazibe ve fantezi mekânı ve çocukluk anılarının -hatırlayabilenler için- bir parçası olabilir, "babasını da getirseydin hanım!.." sözlerine alışkın bir anne ve teyze için. Başına erkek düşen kadının feryadı ise hem mahrem bir alanda bir anda ortada çıplak kalmanın şaşkınlığı, hem hamamda bir erkeğin olmasının yarattığı infial ile açıklanabilir mi yalnızca bilemiyorum doğrusu.

Sonuç olarak kadınlar hamamı sadece kadınlara ait mekânlar olarak kalmaya devam edecek böyle kazalar olmadığı sürece ve kadınların var ettiği diğer pek çok mekân gibi aktarılabilecek analardan kızlarına çağlar boyu...